

VAI TRÒ CỦA TRUYỀN THÔNG ĐẠI CHÚNG TRONG VIỆC NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG HOẠT ĐỘNG XÉT XỬ CỦA TÒA ÁN Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

CAO THỊ NGỌC YẾN*

Tóm tắt: Hoạt động xét xử của Tòa án có ý nghĩa quan trọng trong việc đảm bảo công bằng, công lý, thiết lập kỷ cương trong xã hội, do đó nâng cao hiệu quả chất lượng trong hoạt động này là yêu cầu tất yếu khách quan. Truyền thông đại chúng (TTĐC) giúp cho hoạt động xét xử công khai, minh bạch hơn; đồng thời thông qua việc phản ánh dư luận xã hội đối với các phán quyết của Tòa án càng làm cho chất lượng các bản án được nâng cao. Bài viết phân tích vai trò của TTĐC đối với hoạt động xét xử của Tòa án; đánh giá vai trò của TTĐC trong việc nâng cao chất lượng hoạt động xét xử của Tòa án ở Việt Nam qua một số ví dụ điển hình; trên cơ sở đó đề xuất một số giải pháp để phát huy vai trò của TTĐC đối với hoạt động xét xử ở Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: Truyền thông đại chúng, hoạt động xét xử, Tòa án

Ngày nhận bài: 12/9/2023; Biên tập xong: 13/10/2023; Duyệt đăng: 26/10/2023

THE ROLE OF MASS MEDIA IN IMPROVING THE EFFICIENCY OF COURT'S ADJUDICATION IN VIETNAM CURRENTLY

Abstract: The adjudication of Court plays an important role in ensuring fairness, justice and establishing society discipline, so it is required to improve the efficiency of this activity. Mass media support the adjudication to be more open and transparent as well as the Court's judgments is improved through reflecting public opinion. The article makes clear the role of mass media in the Court's adjudication, evaluates its role in improving the efficiency of Court's adjudication in Vietnam by analyzing typical examples. On that basis, some solutions are proposed to better promote the role of mass media in the Court's adjudication in Vietnam today.

Keywords: Mass media, adjudication, Court

Received: Sep 12th, 2023; **Editing completed:** Oct 13th, 2023; **Accepted for publication:** Oct 26th, 2023

Truyền thông đại chúng là một hiện tượng xã hội ngày càng chi phối sâu sắc và toàn diện đến mọi tiến trình và lĩnh vực của đời sống xã hội, đời sống nhà nước. TTĐC được hiểu là “hệ thống các phương tiện truyền thông hướng tác động vào đông đảo công chúng xã hội (nhân dân các vùng miền, cả nước, khu vực hay cộng đồng quốc tế) nhằm thông tin, chia sẻ, lôi kéo và tập hợp, giáo dục, thuyết phục và tổ chức đông đảo quần chúng nhân dân tham gia giải quyết các vấn đề kinh tế - văn hóa - xã hội đã và đang đặt ra”¹. Căn cứ vào tính chất kỹ thuật và phương

thức thực hiện truyền thông, TTĐC được chia thành các loại hình: Sách; báo in; điện ảnh; phát thanh; truyền hình; quảng cáo; Internet; băng, đĩa hình và âm thanh².

1. Vai trò của truyền thông đại chúng đối với hoạt động xét xử của Tòa án

Thứ nhất, TTĐC cung cấp thông tin giúp cho hoạt động xét xử của Tòa án được công khai, minh bạch, từ đó tăng khả năng giám sát, tăng niềm tin của người dân đối với hoạt động xét xử. Với ưu điểm truyền

* Email: Nthu02727@gmail.com

Nghiên cứu sinh Trường Đại học Luật Hà Nội

¹ Nguyễn Văn Dũng (2012), *Cơ sở lý luận báo chí*, Nxb. Lao động, Hà Nội.

² Tạ Ngọc Tấn (2001), *Truyền thông đại chúng*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.12.

tải được lượng thông tin vô cùng lớn, nhanh chóng, tác động tới phạm vi đông đảo công chúng, TTĐC đã cung cấp tương đối đầy đủ về các phiên tòa xét xử cũng như các bản án công khai của Tòa án.

Trên thực tế, trước đây đã tồn tại một số quan điểm cho rằng việc tham gia của giới truyền thông vào các phiên tòa xét xử công khai sẽ ảnh hưởng tính “độc lập” của Tòa án. Do lo ngại những kết quả của “*Phiên tòa chỉ là một động thái pháp lý để đăng ký một phán quyết đã được báo chí và dư luận [nó] đưa ra*”³; đồng thời lo sợ quyền công bố nhiều khi xung đột với quyền của các cá nhân được hưởng quyền riêng tư của họ; cũng như quan ngại khi các thông tin mà giới truyền thông đưa ra khi không được kiểm soát sẽ tạo ra những ấn tượng không tốt đối với người dân, làm giảm niềm tin của họ vào ngành Tư pháp. Chính điều đó đã dẫn đến pháp luật một số quốc gia quy định các quyền hạn chế truyền thông đối với hoạt động xét xử của Tòa án. Tòa án các nước trên thế giới đều được các đạo luật bảo vệ trước “các ngón đòn” của báo chí. Ở Anh và xứ Wales, theo luật, việc truyền hình về quá trình tố tụng của tòa án bị cấm hay Thủ tướng Kilmuir đặt ra “Quy tắc Kilmuir” năm 1955, cấm các thẩm phán bình luận công khai về hầu hết mọi chủ đề⁴. Các trường hợp báo chí bị khép vào tội không tôn trọng Tòa án sẽ bị trừng phạt nặng, bị truy tố, bỏ tù chứ không đơn giản là bị phạt tiền, các thẩm phán đã cấm tiếp cận thông tin bằng cách đóng cửa các phòng xử án đối với tất cả các quan sát viên trong quá trình tố tụng trước xét xử cũng như xét xử.

Mặc dù vậy, điều quan trọng trong một nền dân chủ là công lý phải được thực

thi công khai. Nguyên tắc này được gói gọn trong câu châm ngôn nổi tiếng: “*Công lý không chỉ phải được thực hiện mà còn phải được nhìn thấy để thực hiện*”. Tuyên ngôn thế giới về nhân quyền năm 1948 quy định rằng mọi người đều được hưởng quyền bình đẳng, được xét xử công bằng và công khai bởi một tòa án độc lập và không thiên vị trong việc quyết định các quyền và nghĩa vụ cũng như về bất cứ sự buộc tội nào đối với họ (Điều 10). Ngoài ra, những bằng chứng khoa học và thực tế đã chứng minh rằng sự tham gia của TTĐC mang lại nhiều tác động tích cực mà không làm phương hại đến nguyên tắc độc lập xét xử và nguyên tắc tố tụng khác. Chính vì thế, vào nửa sau của thế kỷ 19, thái độ và nhận thức đã hoàn toàn thay đổi. Trong những năm 1980, Tòa án tối cao Hoa Kỳ đã loại bỏ một số hạn chế về quyền truy cập thông tin của phương tiện truyền thông. Các quốc gia hiện đại ngày nay nói chung và nền Tư pháp nói riêng có cái nhìn cởi mở, thân thiện và thông thoáng hơn với sự hiện diện của TTĐC khi tham gia vào các phiên tòa xét xử công khai.

Hiện nay, với sự phát triển của kỹ thuật số và truyền thông, cùng với đó là việc thích ứng với đại dịch Covid, mô hình “Tòa án trực tuyến” đã được thực hiện rộng rãi, trở nên khả thi hơn. Tòa án trực tuyến tác động lớn và rõ ràng nhất đến ba quyền: Quyền được xét xử trong thời gian hợp lý, quyền được xét xử công bằng và công khai, quyền giám sát tư pháp của công chúng. Trong một cuộc khảo sát các đại biểu tham dự Hội nghị tư pháp trực tuyến do Bộ trưởng Bộ Tư pháp Cộng hòa Liên bang Đức tổ chức ngày 08/12/2020, 70% đại biểu cho rằng trong vòng 03 năm tới việc xét xử trực tuyến qua video sẽ phổ biến toàn châu Âu⁵.

³ Thẩm phán Robert H. Jackson và Felix Frankfurter đã tuyên bố trong Shepherd kiện Florida.

⁴ Rt. Hon. Lord Taylor of Gosforth Lord (1994), Công lý và Truyền thông đại chúng, *Singapore Academy of Law Annual Lecture*, tập. 6, Phần 2, tháng 9/1994, tr.241-252, HeinOnline.

⁵ Bùi Tiến Đạt, Trần Bích Thảo, Trần Thị Trinh, Tòa án

Thứ hai, TTĐC thực hiện chức năng giám sát và phản biện xã hội về các phán quyết của Tòa án làm cho chất lượng của bản án được nâng cao, đảm bảo đúng người, đúng tội. Curran, J. nhấn mạnh “Chức năng dân chủ cơ bản của các phương tiện truyền thông là hoạt động như một cơ quan giám sát nhằm kiểm tra đối với nhà nước”⁶. Các nước phương Tây quan niệm rằng một xã hội dân chủ chỉ trụ vững trên cơ sở bốn cột móng lớn là Quốc hội, Chính phủ, Tòa án và Báo chí - Truyền thông⁷. TTĐC giám sát sẽ vạch trần những hành vi lợi dụng cũng như sự kém cỏi của quan chức trong khi thực hiện nhiệm vụ của mình, đồng thời nó hoạt động như một “chiếc báo động chống trộm” để răn đe quan chức nhà nước hoặc cảnh báo công chúng về sự cần thiết phải thay thế họ. Đồng thời, việc phản biện một cách chuyên nghiệp dựa trên hệ dữ liệu minh chứng khoa học, có luận điểm, luận cứ đối với các phán quyết của Tòa án cũng sẽ giúp cho Tòa án có cái nhìn khách quan hơn, đa chiều hơn đối với các quyết định của mình.

Thứ ba, TTĐC khơi nguồn dư luận và phản ánh dư luận xã hội đối với hoạt động xét xử của Tòa án. Dư luận xã hội là phản ứng của các nhóm xã hội khác nhau trước những sự kiện vấn đề thời sự. Napoléon đã phải thốt lên rằng: “Nhà nước là cái gì? Không là cái gì cả, nếu nó không có dư luận”, mà dư luận, theo Napoléon chính là “ý chí và nguyện vọng của dân chúng”⁸. TTĐC có khả năng định hướng dư luận “báo chí

lại cực kỳ thành công trong việc nói cho mọi người biết cần phải nghĩ về điều gì”⁹, đồng thời phản ánh tiếng nói của công chúng đến với cơ quan nhà nước có thẩm quyền. Dư luận xã hội lớn sẽ tạo thành những áp lực buộc cơ quan nhà nước phải lắng nghe.

Ngoài ba vai trò trên, TTĐC còn được tiếp cận với tư cách là một phương thức kiểm soát quyền lực nhà nước từ bên ngoài đối với cơ quan thực thi quyền tư pháp. Mặc dù vẫn còn một số quan điểm chưa đồng tình khi cho rằng TTĐC chỉ nên giám sát chứ không nên kiểm soát việc thực hiện quyền tư pháp vì điều đó tạo nên những áp lực, làm phá vỡ “tính độc lập” của hoạt động tư pháp, nhưng có thể thấy rằng “độc lập” tư pháp không giống như xa cách tư pháp, cũng không đồng nghĩa với việc tuyệt đối hóa việc hạn chế những áp lực từ bên ngoài đối với hoạt động xét xử mà ngược lại, đòi hỏi các kênh giám sát đa dạng. Nguyên tắc “độc lập” trong hoạt động xét xử thực chất buộc bản thân Thẩm phán phải có nghĩa vụ và trách nhiệm để không được ảnh hưởng bởi các áp lực từ bên ngoài mà đưa ra các quyết định “chạy theo số đông” chứ không phải tìm cách loại bỏ các áp lực, vì bản thân các áp lực cũng sẽ khiến cho Thẩm phán xem lại, thực hiện có trách nhiệm hơn nhiệm vụ của mình. Hơn nữa, trên thực tế, hầu như chưa có bằng chứng cho thấy sự kiểm soát của TTĐC có thể ảnh hưởng đến tính độc lập của Tòa án và ảnh hưởng tiêu cực tới chất lượng xét xử.

2. Vai trò của truyền thông đại chúng đối với hoạt động xét xử của Tòa án ở Việt Nam hiện nay qua một số ví dụ điển hình

Nhận thức được vai trò của TTĐC trong kiểm soát quyền lực nhà nước nói

trực tuyến và quyền xét xử công bằng: Kinh nghiệm quốc tế và triển vọng ở Việt Nam, *Ấn phẩm Tạp chí Nghiên cứu Lập pháp* số 20, Hà Nội, 2021.

⁶ Curran, J., “Rethinking Media and Democracy”, *Political Media Reader*, New York, 2007.

⁷ Phạm Thành Hưng, *Thuật ngữ Báo chí - Truyền thông*, Nxb. Đại học Quốc gia, Hà Nội, 2007.

⁸ Ngô Đình Xây (2015), “Quan hệ giữa báo chí với chính trị ở Việt Nam”, *Tạp chí Khoa học xã hội Việt Nam*.

⁹ Bernard C. Cohen, (1963) *The Press and Foreign Policy*, Princeton University Press, P.120.

chung và kiểm soát việc thực hiện quyền tư pháp riêng, Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 02/6/2005 của Bộ Chính trị về chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020 đưa ra phương hướng “... phát huy vai trò giám sát của các cơ quan dân cử, của công luận và của nhân dân đối với hoạt động tư pháp”, từ đó chỉ ra nhiệm vụ “Tăng cường vai trò của các phương tiện thông tin đại chúng trong việc tuyên truyền, cung cấp thông tin về hoạt động tư pháp”¹⁰. Nghị quyết số 27-NQ/TW về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới tiếp tục đề ra nhiệm vụ và giải pháp hoàn thiện cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước “Phát huy hơn nữa vai trò của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các tổ chức chính trị - xã hội, đoàn thể và các cơ quan báo chí trong giám sát, kiểm soát quyền lực nhà nước”¹¹. Trên cơ sở các quan điểm, chủ trương của Đảng, các văn bản pháp luật của Nhà nước quy định trong hoạt động của Tòa án, nhà báo: “Được hoạt động nghiệp vụ báo chí tại các phiên tòa xét xử công khai; được bố trí khu vực riêng để tác nghiệp; được liên lạc trực tiếp với người tiến hành tố tụng, người tham gia tố tụng để lấy tin, phỏng vấn theo quy định của pháp luật” (điểm d khoản 2 Điều 25 Luật Báo chí). Khi tác nghiệp, nhà báo phải chấp hành sự điều khiển của Chủ tọa phiên tòa (khoản 4 Điều 153 Luật Tố tụng hành chính, khoản 4 Điều 234 Luật Tố tụng dân sự năm 2015) và phải tuân theo các quy định của nội quy phiên tòa (khoản 1 Điều 4 Thông tư số 01/2014/TT-CA về ban hành nội quy phiên tòa).

Trong thời gian qua, TTĐC đã cung

cấp thông tin về hoạt động xét xử, cũng như công bố công khai các bản án là cơ sở để người dân giám sát hoạt động của Tòa án. Báo “Công lý và xã hội” duy trì xuất bản 08 kỳ/tháng; truyền hình Tòa án nhân dân phát sóng với tần suất 02 số mỗi tháng. Các phiên tòa xét xử các vụ án thu hút sự quan tâm của công chúng được cập nhật hàng ngày trên truyền hình Trung ương; địa phương. Đặc biệt, thông qua việc phản ánh dư luận của TTĐC, một số quyết định hay nhiều bản án sơ thẩm sai sót trong quá trình tố tụng cũng bị hủy.

Ví dụ số 1: Vụ doanh nghiệp Chín Thảo sản xuất, buôn bán gas giả¹²

Theo cáo trạng của Viện kiểm sát nhân dân (VKSND) thành phố Vị Thanh, tỉnh Hậu Giang, doanh nghiệp tư nhân Chín Thảo (do Nguyễn Văn Thảo điều hành) đã có hành vi chiết nạp gas từ bồn khí V-Gas vào bình gas nhãn hiệu khác; sử dụng tem chống giả và niêm màng co giả mua trôi nổi trên thị trường để chụp, dán vào bình gas nhằm tạo niềm tin cho khách hàng và thu lợi bất chính. Cáo trạng xác định tổng giá trị hàng hóa giả là hơn 15,2 tỉ đồng, doanh nghiệp Chín Thảo thu lợi bất chính hơn 400 triệu đồng. Từ đó, VKSND thành phố Vị Thanh đề nghị Tòa án nhân dân cùng cấp xét xử bị cáo Thảo về tội sản xuất, buôn bán hàng giả theo điểm e khoản 2 Điều 192 Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017).

Tháng 01/2022, Tòa án nhân dân thành phố Vị Thanh xét xử sơ thẩm tuyên bị cáo Thảo phạm tội sản xuất, buôn bán hàng giả và phạt 500 triệu đồng (hình

¹⁰ Bộ Chính trị (2005), Nghị quyết số 49-NQ/TW ngày 2/6/2005 của Bộ Chính trị về chiến lược cải cách tư pháp đến năm 2020

¹¹ Đảng Cộng sản Việt Nam (2022), Nghị quyết số 27-NQ/TW về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới.

¹² Nam Dũng - Thành Nam (2019), *Doanh nghiệp Chín Thảo thu lợi nhuận “bất chính” hơn 12 tỷ đồng*, Báo điện tử Thanh tra. Nguồn: <https://thanhtra.com.vn/dieu-tra/dieu-tra-theo-don-thu/-Doanh-nghiep-Chin-Thao-thu-loi-nhuan-bat-chinh-hon-12-ty-dong-158056.html>.

phạt chính), đồng thời buộc bị cáo nộp lại hơn 400 triệu đồng thu lợi bất chính, và cấm kinh doanh nghề gas trong thời gian 03 năm.

Tuy nhiên, sau khi phiên tòa diễn ra, có nhiều ý kiến trái chiều mà hầu hết của các đơn vị kinh doanh gas là người có quyền, nghĩa vụ liên quan trong vụ án đều không đồng tình với kết quả trên, cho rằng có dấu hiệu bỏ lọt tội phạm. TTĐC trong thời gian này tích cực đưa các thông tin liên quan đến phiên Tòa xét xử để công chúng có cái nhìn toàn diện, khách quan. Đồng thời, trên nhiều trang báo điện tử, nhiều tuyến bài về chủ đề này được cập nhật thường xuyên thu hút được sự chú ý và bình luận của đông đảo công chúng. Trên các trang báo như: *Tuoitre.vn*; *Dantri.com.vn*; *Báo pháp luật plo.vn* sử dụng đa dạng nhiều phương pháp như phỏng vấn chuyên gia, luật sư, các doanh nghiệp kinh doanh gas để cung cấp cái nhìn đa chiều về vụ việc trên, gỡ từ khóa “doanh nghiệp tư nhân Chín Thảo buôn bán gas giả” thì có 5.580.000 kết quả (0,44 giây) trên công cụ tìm kiếm Google. Nhiều bài viết khơi nguồn dư luận về các vấn đề còn nghi vấn liên quan đến vụ án như báo *Thanhtra.com.vn* với một loạt tin bài về nội dung này: *Một bản án với nhiều điểm “lạ”!* (08/5/2022); *Tội danh “teo tóp” dân như thế nào?* (11/6/2022), khi VKSND thành phố Vị Thanh truy tố theo khoản 2 Điều 192 Bộ luật Hình sự năm 2015 với khung hình phạt từ 05 đến 10 năm tù giam, còn Tòa án nhân dân thành phố Vị Thanh lại tuyên án bị can Nguyễn Văn Thảo dưới khung của khoản 2 Điều 192 Bộ luật Hình sự. Bên cạnh đó, các bài viết cũng đặt ra nghi vấn có những dấu hiệu “bảo kê” của một số cơ quan chức năng khi “ông trùm gas lậu miền Tây” thực hiện nhiều hành vi phi pháp làm lũng loạn thị trường gas miền

Tây nói riêng và thị trường gas Việt Nam nói chung.

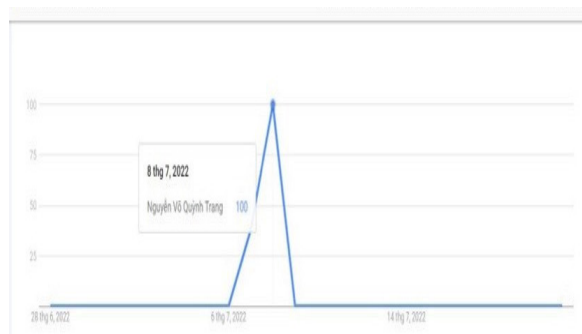
Vụ án sau đó được Tòa án nhân dân tỉnh Hậu Giang xử phúc thẩm vào ngày 17/6/2022 tuyên hủy bản án sơ thẩm, giao hồ sơ về VKSND thành phố Vị Thanh điều tra, làm rõ lại vụ án vì cho rằng cấp sơ thẩm điều tra không đầy đủ dẫn đến sai lầm nghiêm trọng trong áp dụng pháp luật.

Ví dụ số 2: Xét xử công khai vụ bé gái bị cha ruột và mẹ kế bạo hành đến tử vong

Liên quan đến vụ bé gái 8 tuổi N.T.V.A bị mẹ kế và cha ruột bạo hành đến tử vong, vụ án gây nên những chấn động dư luận về sự tàn ác của bị cáo Nguyễn Võ Quỳnh Trang (27 tuổi, quê Gia Lai) và Nguyễn Kim Trung Thái (37 tuổi, ngụ tại quận 1, Thành phố Hồ Chí Minh). Trong khoảng thời gian từ khi vụ việc được phát giác, các cơ quan tiến hành tố tụng đưa vụ án ra điều tra và xét xử, TTĐC đã tập trung đưa tin đầy đủ, nhiều chiều, thu hút được dư luận quan tâm đến bản án dành cho các bị cáo. Gỡ từ khóa “*vụ bé gái 8 tuổi bị hành hạ tử vong*” trên công cụ tìm kiếm Google có khoảng 28.100.000 kết quả (0,40 giây).

Khi Tòa án nhân dân Thành phố Hồ Chí Minh ra quyết định về việc xét xử kín vụ án vào ngày 27/6/2022 thì dư luận lại một lần nữa phản ứng mạnh mẽ với quyết định gây tranh cãi này. Trên trang Vnexpress.net: *Xét xử kín vụ bé gái 8 tuổi bị bạo hành* (213 bình luận); *Xử kín vụ bé gái 8 tuổi bị dìm bạo hành có đúng quy định?* (Dantri.com.vn - 11 bình luận); *Vì sao xét xử kín vụ bé gái 8 tuổi bị bạo hành đến tử vong?* (ThanhNien - 33 bình luận). Các kênh truyền hình đã xây dựng chương trình mời các chuyên gia vào cuộc để có thêm quan điểm về vấn đề này: *Vụ bé gái 8 tuổi bị bạo hành: Xin đừng lặng im!* (VTV1 - 09/01/2022); *Vì sao vụ bé gái bị bạo hành tử vong là án điểm vẫn xét xử kín?*

(ANTV - 29/6/2022); *Dư luận về xử kín vụ bé gái 8 tuổi bị bạo hành* với 59.838 lượt xem (VTV24 -30/6/2022). Các bài viết đều phân tích, lập luận cho rằng cần phải xét xử công khai vì lo ngại sự không minh bạch nếu xét xử kín. Tuyến bài viết về nội dung này tập trung từ thời điểm có thông báo xét xử kín đến khi Tòa án đưa ra xét xử vụ án, gỡ từ khóa “Nguyễn Võ Quỳnh Trang” trên công cụ Google Trends¹³ thì lượt tìm kiếm về nhân vật này có xu hướng tăng và đạt mức độ phổ biến cao nhất (100) vào ngày 08/7/2022. Điều đó cho thấy thông tin thực sự thu hút sự chú ý của công chúng, từ đó tạo ra được nguồn dư luận nhiều chiều.

Mức độ quan tâm tới từ khóa “Nguyễn Võ Quỳnh Trang” từ 06/7/2022 - 13/7/2022

Sau nhiều phản đối từ công chúng và gia đình nạn nhân, Tòa án nhân dân Thành phố Hồ Chí Minh đã có Văn bản số 3744/2022/QĐXXST-HS quyết định đưa vụ án hình sự sơ thẩm thụ lý số 326/2022/TLST-HS đối với các bị cáo Nguyễn Võ Quỳnh Trang và Nguyễn Kim Trung Thái ra xét xử công khai.

Ví dụ số 3: Xét xử trường hợp bà Lê Thị Dung, nguyên Giám đốc Trung tâm Giáo dục nghề nghiệp - Giáo dục thường xuyên huyện Hưng Nguyên (Nghệ An) về tội “Lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong

thi hành công vụ”

Trong các ngày 07, 10, 11, 17 và 24/4/2023, Tòa án nhân dân huyện Hưng Nguyên, tỉnh Nghệ An đã xét xử sơ thẩm đối với bà Lê Thị Dung, nguyên Giám đốc Trung tâm Giáo dục nghề nghiệp - Giáo dục thường xuyên huyện Hưng Nguyên, tỉnh Nghệ An về tội “Lợi dụng chức vụ, quyền hạn trong thi hành công vụ”. Theo cáo trạng, trong quá trình công tác, bà Lê Thị Dung đã gây thiệt hại cho ngân sách nhà nước gần 44,7 triệu đồng. Sau nhiều ngày xét xử, Hội đồng xét xử tuyên phạt bị cáo Lê Thị Dung 05 năm tù, Hội đồng xét xử cũng yêu cầu truy thu số tiền hơn 44,7 triệu đồng từ bị cáo Dung để trả lại cho Trung tâm Giáo dục nghề nghiệp - Giáo dục thường xuyên huyện Hưng Nguyên¹⁴.

Sau khi bản án được công khai, từ nguồn tin trên mạng xã hội Facebook và nắm bắt được phản ứng của dư luận khi cho rằng hình phạt quá cao và đặt câu hỏi về tính khách quan của Hội đồng xét xử, từ ngày 28/4/2023 trên các báo cũng đồng loạt đưa tin về vụ việc này. Các bài viết đưa ra các cách tiếp cận, đánh giá khách quan dưới nhiều góc độ với các ý kiến của các bên cũng như của chuyên gia, như: *Tiếp cận ban đầu vụ cô giáo ở Nghệ An bị phạt 05 năm* (Báo Pháp luật); *Cần một bản án nghiêm minh, thấu tình đạt lý đối với bị cáo Lê Thị Dung* (Báo Nhân dân); *Vì sao cô giáo bị phạt 05 năm tù với cáo buộc chiếm đoạt 45 triệu đồng?* (Vnexpress)... cho đến 12 giờ ngày 07/5/2023 đã có khoảng 26 tờ báo đưa tin về vụ việc này. Tại phiên Hội nghị giao ban báo chí tháng 5/2023, một số nhà báo đã yêu cầu cơ quan chức năng cung cấp thông tin; Ban Tuyên giáo tỉnh Nghệ An

¹³ Nguồn: Google Trends: Là một công cụ tìm kiếm trực tuyến cho phép người dùng xem tần suất các từ khóa, chủ đề và cụm từ cụ thể đã được truy vấn trong một khoảng thời gian cụ thể.

¹⁴ Trần Lộc (2023), *Sau 15 tháng chấp hành án, cô Lê Thị Dung ra tù*, Trang VTC News. Nguồn: <https://vtc.vn/sau-15-thang-chap-hanh-an-co-le-thi-dung-ra-tu-ar799470.html>.

cũng đã tổng hợp ý kiến của dư luận xã hội từ nội dung, đánh giá, nhận định để báo cáo đầy đủ với Thường trực Tỉnh ủy Nghệ An; Tòa án nhân dân tỉnh Nghệ An yêu cầu Tòa án nhân dân huyện Hưng Nguyên báo cáo chi tiết về vụ án. Thường trực Tỉnh ủy Nghệ An đã yêu cầu các ngành, đơn vị liên quan báo cáo toàn bộ nội dung vụ án, đồng thời đề nghị sớm mở phiên tòa phúc thẩm và xét xử bảo đảm tính độc lập của tòa án. Ngày 24/5/2023, VKSND tỉnh Nghệ An đề nghị Tòa án nhân dân tỉnh Nghệ An xét xử phúc thẩm theo hướng hủy bản án sơ thẩm để điều tra, xét xử lại. Ngày 13/6/2023, Hội đồng xét xử phúc thẩm Tòa án nhân dân tỉnh Nghệ An tuyên phạt bị cáo Lê Thị Dung với mức án 15 tháng tù về tội “Lợi dụng, chức vụ quyền hạn khi thi hành công vụ”.

Như vậy, có thể thấy rằng, TTĐC có vai trò không nhỏ đến chất lượng hoạt động xét xử của Tòa án, góp phần thực hiện thành công chiến lược cải cách tư pháp xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Tuy nhiên, trong quá trình thông tin về hoạt động của Tòa án, các cơ quan truyền thông vẫn gặp một số hạn chế như: Một số tờ báo chưa thực sự đề cao trách nhiệm khi đưa tin về các hoạt động của cơ quan tiến hành tố tụng. Nhiều nhà báo dựa trên các tài liệu thu thập theo quy trình làm báo đã đưa ra những lý lẽ của cá nhân, phủ nhận sự thật về vụ án và đơn phương bác bỏ kết luận của cơ quan tố tụng một cách suy đoán. Việc các cơ quan báo chí đưa ra những phán quyết khi vụ án chưa đi đến giai đoạn tố tụng cuối cùng là không phù hợp. Có những vụ án TTĐC đưa ra những kết luận mang tính cá nhân, quy chụp tội danh áp đặt cho người bị tình nghi hay bị can trước khi Tòa án xét xử và định hướng dư luận nghiêng về kết luận đó, điều đó

đã tạo những sức ép tâm lý không đáng có đối với hoạt động xét xử. Những phát biểu vội vàng của một số cá nhân về vụ án và trên báo chí tạo ra một luồng ý kiến dư luận phản ứng mạnh mẽ về kết luận của Cơ quan điều tra và bản án của Tòa án. Giám sát hoạt động xét xử của Tòa án là thể hiện tính dân chủ, sự văn minh... nhưng không có nghĩa là làm thay nhiệm vụ của Tòa án và Thẩm phán.

3. Một số giải pháp nhằm phát huy vai trò của truyền thông đại chúng trong việc nâng cao chất lượng hoạt động xét xử của Tòa án

Thứ nhất, đổi mới, nâng cao vai trò và sự lãnh đạo của Đảng trong việc định hướng về tư tưởng, nhận thức cho các cơ quan quyền lực nhà nước nói chung, cơ quan thực thi quyền tư pháp nói riêng; các cơ quan, đội ngũ làm công tác truyền thông về tầm quan trọng của TTĐC trong việc nâng cao chất lượng xét xử của Tòa án. Sự lãnh đạo của Đảng trong thời gian tới là điều kiện, động lực quan trọng để làm tốt công tác tư tưởng, tạo sự đồng thuận xã hội, bảo đảm sự phát triển truyền thông mạnh mẽ và đúng hướng, phát huy được sức mạnh của TTĐC trong việc thực hiện vai trò của mình đối với nhân dân.

Thứ hai, hoàn thiện hành lang pháp lý tạo điều kiện, thủ tục thuận lợi để truyền thông đại chúng tham gia và đưa tin về các phiên tòa xét xử công khai của Tòa án. Điều 256 Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015 cần quy định rõ sự tham gia của TTĐC trong phiên tòa xét xử vụ án hình sự... Bên cạnh đó, đối với quy định cần phải được sự đồng ý của Chủ tọa phiên tòa để ghi âm lời nói, ghi hình cũng cần phải quy định thêm: 1) Những trường hợp Chủ tọa có quyền từ chối và những trường hợp không có quyền từ chối. Khi từ chối, Tòa án cần thiết làm rõ được việc ghi âm, ghi

hình này ảnh hưởng đến lợi ích chung; 2) Hình thức, thời gian xin phép; thời gian trả lời của Chủ tọa phiên tòa, việc từ chối phải bằng văn bản.

Ngoài ra, cần có các quy định về việc tiếp cận, sao chép, công khai biên bản phiên tòa xét xử công khai. Việc công khai Biên bản phiên tòa (văn bản ghi nhận lại toàn bộ quá trình xét xử vụ án) không chỉ có ý nghĩa đối với việc kiểm tra xem xét việc xét xử của Tòa án có đúng trình tự, thủ tục tố tụng hay không mà còn được coi như là một căn cứ để khẳng định việc xét xử của Tòa án có khách quan, đúng pháp luật hay không.

Thứ ba, cần nâng cao nhận thức, đạo đức và năng lực, kỹ năng nghề nghiệp của những người làm báo, hướng tới việc xây dựng một đội ngũ nhà báo chuyên nghiệp đưa tin về hoạt động của Tòa án. Việc nâng cao nhận thức đạo đức nghề nghiệp của đội ngũ những người làm báo chính là nâng cao tính tư tưởng, tính chân thật, tính chiến đấu của các sản phẩm báo chí. Bản thân mỗi nhà báo phải chú trọng việc tự học tập, rèn luyện, trau dồi, nâng cao nhận thức chính trị, đạo đức và kỹ năng nghề nghiệp của mình. Đây là yếu tố trọng tâm giúp các nhà báo có thể “*chắc tay bút*” trong quá trình tác nghiệp. Mỗi nhà báo trước khi viết cần phải trả lời các câu hỏi: “Viết cho ai?”, “Viết để làm gì?”, “Viết cái gì?”, “Viết như thế nào?”.

Thứ tư, các cơ quan truyền thông cần đẩy mạnh truyền thông hoạt động của Tòa án. Khi đưa tin về hoạt động xét xử của Tòa án, cơ quan truyền thông phải xác định điểm dừng của mình vì hoạt động của các cơ quan tiến hành tố tụng không phải là vùng cấm nhưng không có nghĩa là một vùng được phép phản ánh một cách tự do tuyệt đối. Việc thông tin cần tuân thủ các nguyên tắc sau: Tôn trọng sự

thật khi phản ánh; tuân thủ các quy định của Luật Báo chí và pháp luật tố tụng; bảo đảm quyền tự do báo chí và trách nhiệm của nhà báo; quyền của công chúng được thông tin và của các phương tiện truyền thông được báo cáo và bày tỏ quan điểm một cách tự do phải được cân bằng với quyền của các bên; quyền của các phương tiện truyền thông để phản biện các quyết định tư pháp chỉ nên được thực hiện trên cơ sở các sự kiện đã được thiết lập trong phiên tòa, chứ không phải trên cơ sở các cáo buộc không có căn cứ hoặc dựa trên sự lựa chọn nghiêng về các sự kiện¹⁵.

Bên cạnh đó, Hội nhà báo Việt Nam cùng các cơ quan báo chí cần rà soát, bổ sung xây dựng hoàn thiện Bộ Quy tắc đạo đức nghề báo. Bổ sung quy tắc thông tin về tội phạm trên báo chí nhằm hướng dẫn hoặc khuyến khích nhà báo có trách nhiệm khi đưa tin, phản ánh một cách công bằng, trung thực và nhân đạo, ảnh hưởng tích cực đến xã hội. Bổ sung nguyên tắc “*trách nhiệm giải trình và minh bạch*”, nguyên tắc này liên quan mật thiết đến chuẩn mực trong trách nhiệm giải trình của báo chí, thể hiện thái độ cầu thị của cơ quan báo chí, nhà báo trước những cáo buộc về các sai sót thực tế hoặc sự thiếu công tâm trong việc đưa tin.

Đồng thời, cần xây dựng các chế tài liên quan, giám sát và xử lý kịp thời các sai phạm khi cơ quan báo chí vi phạm các nguyên tắc trong quá trình đưa tin về hoạt động của Tòa án.

Thứ năm, đa dạng các phương thức về truyền thông hoạt động của Tòa án. Mỗi loại hình TTĐC đều có những thế mạnh riêng, phù hợp với từng đối tượng công chúng, do đó trong thời gian tới tiếp tục phát huy thế mạnh của thể loại báo điện tử trong việc tạo ra các diễn đàn thảo luận

¹⁵ Rt. Hon. Lord Taylor of Gosforth Lord, tldđ, tr. 241-252.

công khai cho người dân về hoạt động của Tòa án. Đối với truyền hình, cần phát triển các chương trình đối thoại trực tiếp nhằm tăng cường sự tương tác của người dân và cơ quan nhà nước. Nghiên cứu, xây dựng các chương trình truyền hình thực tế để người dân hiểu rõ hơn hoạt động của các cá nhân, cơ quan quyền lực nhà nước. Mặc dù ở Việt Nam, việc thực hiện các chương trình thực tế không phải là dễ dàng vì sự cởi mở của các cá nhân, cơ quan thực thi quyền lực nhà nước chưa thực sự thoải mái. Tuy nhiên, để đáp ứng được thị hiếu của khán giả cũng như minh bạch hóa hoạt động của chính quyền cần có những khảo sát, đánh giá nghiên cứu để thiết kế phương án phù hợp. Ở Mỹ, chương trình truyền hình thực tế “*Caught in Providence*” (tạm dịch: Bị bắt ở Providence) ghi lại những phiên tòa xét xử của vị thẩm phán Frank Caprio ở thành phố Providence, tiểu bang Rhode Island đã thu hút được lượng khán giả vô cùng lớn; hoặc đài truyền hình bằng dây cáp Court TV (tạm dịch: Truyền hình Tòa án) có chương trình thường xuyên về các phiên xử án thực sự hàng tiếng đồng hồ từ ngày này sang ngày khác.

Đối với phát thanh, cần phát triển đa dạng các hình thức tiếp cận truyền thanh như trên nền tảng Internet, trên các thiết bị di động phổ biến như điện thoại thông minh và các thiết bị cầm tay thông dụng khác, khai thác thói quen nghe radio trên xe ô tô của đa số người dân. Xây dựng các chương trình liên quan đến hoạt động của Tòa án như bình luận án lệ; tường thuật các phiên tòa xét xử lưu động...

Đồng thời, sử dụng đa dạng các tiện ích của mạng xã hội để khai thác và mở rộng phạm vi tiếp cận thông tin; thăm dò dư luận. Theo nghiên cứu của cơ quan Giám sát truyền thông Anh, các mạng xã hội đã dần trở thành nguồn cung cấp tin tức chính cho

giới trẻ. Ở Việt Nam, theo báo cáo của We are social, tính đến tháng 02/2022, những trang mạng xã hội phổ biến là: Facebook, Zalo, Messenger, Tik Tok, Instagram. Với sự phát triển mạng xã hội một cách mạnh mẽ ở Việt Nam hiện nay, TTĐC phải học cách tương tác, sử dụng và khai thác thế mạnh của các nền tảng này để đạt được hiệu quả cao hơn trong việc mở rộng, kết nối đối tượng tiếp cận, nắm bắt được phản ứng dư luận, thu thập nguồn tin./

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lưu Văn An, *Truyền thông đại chúng trong hệ thống tổ chức quyền lực chính trị ở các nước tư bản phát triển*, Nxb. Lý luận Chính trị, 2008.
2. Nguyễn Đăng Dung, *Kiểm soát quyền lực nhà nước*, Nxb. Chính trị quốc gia, 2017.
3. Bùi Tiến Đạt, Trần Bích Thảo, Trần Thị Trinh, “Tòa án trực tuyến và quyền xét xử công bằng: Kinh nghiệm quốc tế và triển vọng ở Việt Nam”, *Ấn phẩm Tạp chí Nghiên cứu Lập pháp* số 20, Hà Nội, 2021.
4. Đỗ Đức Minh, “Quan hệ của truyền thông đại chúng với ngành Tư pháp ở các nước tư bản phát triển”, *Tạp chí Khoa học Đại học Quốc gia Hà Nội*, Hà Nội, 2014.
5. Nguyễn Minh Đoan, *Cơ chế pháp lý kiểm soát quyền lực Nhà nước*, Nxb. Chính trị quốc gia sự thật, 2018.
6. Nghị quyết số 27-NQ/TW ngày 09/11/2022 Hội nghị lần thứ sáu Ban Chấp hành Trung ương khóa XIII về tiếp tục xây dựng và hoàn thiện Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam trong giai đoạn mới.
7. Rt. Hon. Lord Taylor of Gosforth Lord (1994), Công lý và Truyền thông đại chúng, *Singapore Academy of Law Annual Lecture*, HeinOnline.
8. Gene Foreman, *Nhà báo liêm chính - Nghĩa vụ và trách nhiệm trong Kỷ nguyên số*, Cao Việt, Đức Sung dịch, Nxb. Trẻ, 2021.